

FÖRNYAD GLÖD I EUROFRÅGAN?

MARCUS WEISSENBILDER OCH ULRIKA ANDERSSON

Sammanfattning

Allmänhetens stöd för det svenska EU-medlemskapet har legat på rekordhöga nivåer under 2020-talets inledande år. Den ökning som kunde ses i samband med coronapandemin och Rysslands invasion i Ukraina har dock avtagit något under 2023, även om stödet fortfarande är högt. Det här kapitlet om svensk EU-opinion visar också hur opinionen kring eurofrågan har stärkts sedan 2022. Visserligen har nej-sidan fortfarande övertaget, men andelen som stödjer förslaget om att ersätta kronan med euro ligger numera på samma nivå som strax före eurokrisen. I kapitlets avslutande del redovisas hur välkända och populära några av EU:s ledande politiker är, där EU-kommissionens ordförande Ursula von der Leyen är mest känd hos svenskarna. Många saknar dock kännedom om dem som leder EU:s olika institutioner. Sett till politisk legitimitet och demokratisk transparens finns fortsatt utrymme för förbättring i EU.

Den 6–9 juni 2024 hålls det tionde direkta valet till Europaparlamentet sedan 1979, ett val som kommer att bli det första sedan Brexit. Svenska väljare har en diger lista av partier att välja mellan (Valmyndigheten, 2024), även om kampen om mandatet sannolikt framför allt görs upp mellan de mer välkända partierna. Undersökningar genomförda av EU visar att svenskarna är de som uppger näst högst sannolikhet att rösta i det stundande EU-valet (Europaportalen, 2023a), vilket skulle gå i linje med det stadigt ökande valdeltagande som har syns i valen till EU-parlamentet i Sverige de senaste valen (Europaparlamentet, 2019). Under de senaste åren har det i SOM-undersökningarna syns en allt ökande andel av befolkningen som är positivt inställda till EU och en sjunkande andel som anser att Sverige bör lämna unionen (Weissenbilder m.fl., 2023). Det verkar därmed troligt att EU-valet 2024 kan komma att bli det val till unionen som engagerar medborgarna mer än något av de tidigare sådana valen.

Samtidigt står EU inför en stor mängd utmaningar. Den nuvarande kommissionens prestigeprojekt, den gröna given, har under de senaste månaderna stött på allt mer patrull, inte minst från de mängder av bönder som gett sig ut på gatorna i unionens huvudstäder för att protestera (Reuters, 2024). Under 2023 har unionens invånare också kunnat följa dragkampen i frågan om EU:s utlovade stöd till Ukraina, där ledare för 26 av 27 medlemsländer varit eniga om att utbetala stödet men där det 27:e landet, Ungern, genom sitt veto blockerade beslutet (Altinget, 2024).

Även om blockeringen slutligen löstes upp i början av 2024, har situationen med tydlighet lyft fram nackdelarna med konsensusprincipen. Till listan över utmaningar kan även föras de framgångar som högerpopulistiska partier rönt i nationella val och förväntas uppnå i EU-valet, vilket riskerar att störa den ordning som har ägt rum i parlamentet sedan början, med stora blocköverskridande koalitioner för att skapa stabilitet (Euronews, 2024).

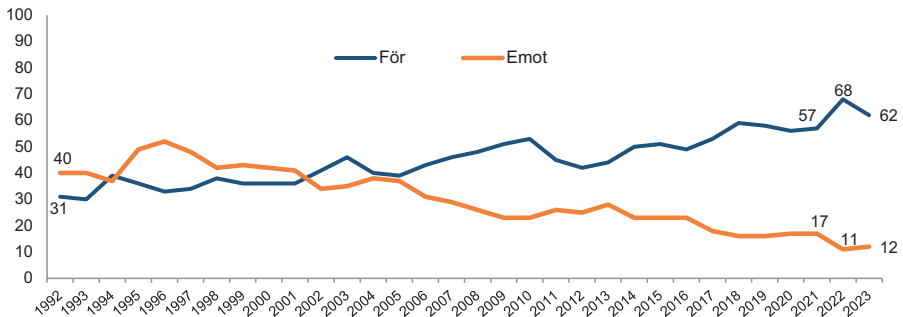
I följande kapitel kommer vi att studera ett antal faktorer som är relevanta för det stundande valet. Vi belyser hur den popularitet unionen åtnjuter bland den svenska allmänheten i nuvarande stund inte har översatts till någon vilja för ytterligare integration. Vidare läggs specifikt fokus på frågan om euron, där ett stort opinionsmässigt skifte har skett mellan 2022 och 2023. Vi beskriver även populariteten hos de styrande figurerna i EU, däribland kommissionens ordförande Ursula von der Leyen. Dessa aktörer agerar något i skymundan för svenskarna och enbart en mindre del av befolkningen känner till vilka personerna är som styr de olika institutionerna.

Stabilisering i stödet för det svenska EU-medlemskap

Stödet för det svenska medlemskapet i EU har gradvis vuxit sig starkare under de senaste tjugo åren. Den splittring som rådde i opinionen runt mitten av 2000-talet där drygt var tredje medborgare stöttade medlemskapet och drygt var tredje var emot, är långt borta. Likaså den kritiska inställning som präglade opinionen åren närmast efter unionsinträdet 1995. Första gången det svenska EU-medlemskapet hade en (knapp) majoritet av befolkningen i ryggen var under åren 2009–2010. Därefter sjönk andelen något i samband med eurokrisen, även om EU-förespråkarna förvisso dominerade klart över EU-kritikerna. Efter en återhämtningsperiod runt 2010-talets mitt skedde en tydlig uppgång 2018. Sedan dess har stödet legat kvar på en hög nivå med en toppnotering 2022 då 68 procent var för det svenska EU-medlemskapet. Därefter har andelen minskat något 2023, till 62 procent, vilket i historisk jämförelse är en fortsatt hög nivå (figur 1).

Opinionsvindarna inom övriga EU har rört sig på ungefär samma sätt som i Sverige. Under 2022 noterades ett tydligt stärkt stöd för unionen i flertalet medlemsländer (Eurobarometer, 2022), vilket många härledde till Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina i februari 2022 och EU:s arbete för att stötta den ukrainska nationen (European Commission, 2022, 2023a; Fagan & Gubbala, 2022). Efter rekordåret 2022 har det precis som i Sverige kunnat ses en viss minskning i stödet på flera håll i Europa (Eurobarometer, 2023a; Pew Research Center, 2023). Förändringen har oftast varit mer begränsad även om det finns länder som präglas av en skarp nedgång, däribland Ungern (Pew Research Center, 2023).

Figur 1 Andel för och emot det svenska medlemskapet i EU, 1992–2023 (procent)

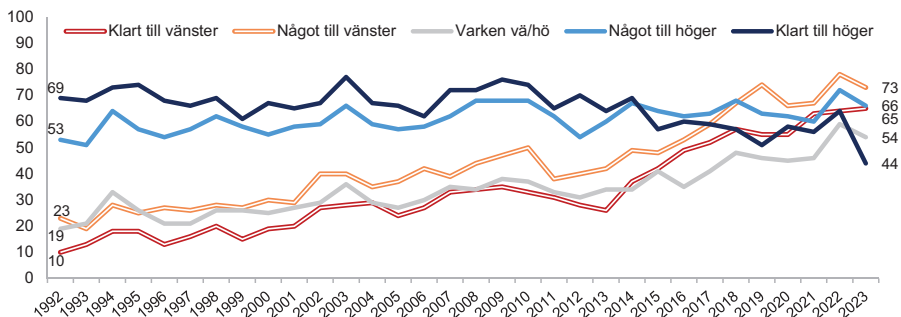
Kommentar: Frågan löd *Vilken är din åsikt om det svenska medlemskapet i EU? Svartalternativen löd I huvudsak för det svenska medlemskapet i EU, I huvudsak emot det svenska medlemskapet i EU samt Har ingen bestämd åsikt i frågan.* Procentbasen utgörs av dem som besvarat frågan. Antal svarande år 2023 var 1 682.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1992–2023.

En blick i backspegeln visar att EU-förespråkarna fram till 2014 framför allt hittades bland personer som identifierade sig klart till höger (69 procent 2014), tätt följt av personer som stod något till höger. År 2018 övertog dock den senare gruppen positionen som mest EU-vänlig (figur 2). Motparten, EU-skeptikerna, hittades i sin tur länge bland personer som antingen placerade sig själva i mitten av den ideologiska skalan alternativt något/klart till vänster. Andelen skeptiker i dessa grupper har dock minskat över tid, i synnerhet sedan 2016 då mer än hälften i gruppen något till vänster uppgav sig vara för det svenska medlemskapet. Denna milstolpe passerades 2017 även av gruppen klart till vänster. Figur 2 visar hur denna gradvisa förflyttning har sett ut över tid. Den största förändringen har skett på vänstersidan då vänstersympatisörer med tidens gång blivit alltmer positiva till EU-medlemskapet, så pass att de vid 2010-talets slut passerade de EU-positiva högergrupperna (Weissenbilder & Andersson, 2022).

Under 2020-talets inledande år har skillnaden mellan vänster- och högergruppers inställning till Sveriges EU-medlemskap varit relativt liten. Av den omfattande attitydskillnaden från tidigt 1990-tal med 59 procentenheters differens mellan gruppen klart till vänster och gruppen klart till höger återstod runt 2021–2022 några få procentenheter. En förändring skedde dock 2023 då skillnaderna återigen ökade som följd av en attitydförändring i gruppen klart till höger. Till skillnad från den mer modesta förändringen i grupperna klart/något till vänster respektive något till höger sjönk stödet för det svenska EU-medlemskapet från 64 till 44 procent i gruppen längst ut på högerkanten (figur 2).

Figur 2 Andel för det svenska medlemskapet i EU hos olika ideologiska grupper, 1992–2023 (procent)

Kommentar: Frågan löd *Vilken är din åsikt om det svenska medlemskapet i EU? Svartalternativen löd I huvudsak för det svenska medlemskapet i EU, I huvudsak emot det svenska medlemskapet i EU samt Har ingen bestämd åsikt i frågan.* Figuren visar andel för medlemskapet. Procentbasen utgörs av dem som besvarat frågan. Antal svarande år 2023 var 1 648.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1992–2023.

Det kan tyckas anmärkningsvärt med en så stor förändring på bara ett års tid. Om blicken lyfts något förefaller utfallet 2023 dock snarast vara en fortsättning på den nedåtgående trend som inleddes för drygt tio år sedan och som avbröts tillfälligt i samband med coronapandemin 2020–2021 och invasionen i Ukraina 2022. I tider av kris tenderar människor att enas och samlas kring det politiska ledarskapet, ett fenomen som har beskrivits som en rally-around-the-flag-effekt. Internationella kriser som upplevs som hotande för nationen kan bidra till att internationella politiska organ omvärderas, i synnerhet om de uppvisar handlingskraft och upplevs fungera som en säkerhetsgaranti (Baker & Oneal, 2001; Hetherington & Nelson, 2003; Kritzinger m.fl., 2021). Studier pekar exempelvis mot att Rysslands invasion i Ukraina åtminstone tillfälligt bidrog till ökad samhörighetskänslan med EU och till större uppskattning av fördelarna med europeisk integration (Gehring, 2022; Steiner m.fl., 2023). Förr eller senare normaliseras emellertid tillvaron och rally-around-the-flag-effekten avtar (jfr. Johansson, Hopmann & Shehata, 2021). Detta är rimligen en av förklaringarna till opinionsförändringen på högerkanten. Sett ur det perspektivet är det minskade stödet i gruppen ideologiskt långt till höger att betrakta som förväntat.

Återgången till ett slags normalläge tydliggör också den parallella positionsförflyttningen mellan höger och vänster som länge pågått. Denna förflyttning, där gruppen klart till höger över tid har gått från en stödjande till en mer kritisk inställning till EU-medlemskapet medan vänstersidan har gått från motståndare till förespråkare, är på intet sätt unik för svenska förhållanden. Likartade mönster har även kunnat ses i flera andra EU-länder (Eurobarometer, 2019; Pew Research

Center, 2023). Intressant att notera i detta sammanhang är att den mer kritiska inställningen till EU-medlemskapet bland partier klart till höger även sammanfaller med ett tydligt uppsving i opinionen för denna typ av partier i stora delar av Europa. Tankesmedjan ”European Council on Foreign Relations” visar att i nio EU-länder kan partier klart till höger bli de partier som får flest röster i det stundande EU-valet (Euronews, 2024). Frågor om miljö kopplat till EU:s gröna giv har visat sig bli en tydlig katalysator för partier på högerkanten, som mobiliserar bönder, företagare och landsbygdsbor mot de stundande nya reglerna som den gröna givnen ämnar bringa (Politico, 2023, 2024).

Förnyad glöd i eurofrågan?

Sverige tillhör en av de medlemmar i EU som är minst integrerade i unionen, ett förhållande som funnits under lång tid (Fligstein m.fl., 2012; Schimmelfennig m.fl., 2015). Exempelvis är den svenska befolkningen tillsammans med invånarna i Danmark och Tjeckien mest negativ till att införa euro som valuta (European Commission, 2023b). Med Storbritanniens utträde ur EU väcktes förvisso farhågor om att Sveriges inflytande inom EU skulle marginaliseras eftersom svensk EU-politik ofta varit i linje med den brittiska (Fägersten, 2017; Johansson m.fl., 2019) men så förefaller ännu inte ha blivit fallet (Johansson m.fl., 2023).

Svenskarnas hållning i frågor som rör djupare europeisk integration är fortsatt avvaktande. Även om stödet för EU-medlemskapet är stabilt högt och få efterfrågar ett utträde ur unionen saknas det exempelvis stöd för att införa en EU-gemensam finanspolitik (tabell 1). Snarare drar opinionen i riktning mot ett minskat inflytande för unionen. På frågan om huruvida det är ett bra eller dåligt förslag att föra tillbaka makt från EU till medlemsländerna ställer sig 44 procent positiva till förslaget medan 18 procent anser att det är ett dåligt förslag. Att befolkningen i Sverige uppvisar ett historiskt högt stöd för EU men har en ovilja att integrera mer har under flera år visat sig i SOM-undersökningarna (Weissenbilder m.fl., 2023). Frågor om ökad ekonomisk integrering har dock länge seglat något under radarn, men i takt med att unionen har visat sig angelägen att röra sig mot ökande befogenheter kring bland annat skattepolitik, på områden kring det digitala (European Council, 2024) och miljö (Reuters, 2023) blir det av stor vikt att bevaka frågan under kommande år.

Tabell 1 Inställning för och emot ökad integration i EU, 2023 (procent)

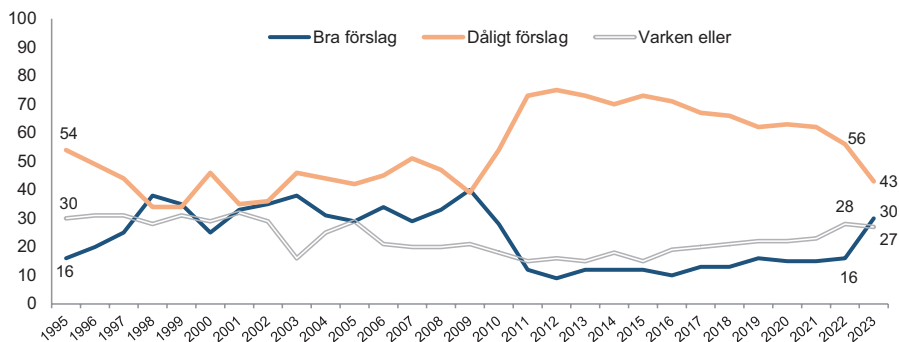
	Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra/dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag	Summa
Förslag om ökad integration:						
Sverige bör införa Euro som valuta	12	18	27	17	26	100
EU bör ha en gemensam finanspolitik	4	16	39	25	16	100
Förslag om minskad integration:						
Sverige bör utträda ur EU	7	5	24	19	45	100
Föra tillbaka makt från EU till medlemsländerna	17	27	38	14	4	100

Kommentar: Frågan löd *Vad anser du om följande politiska förslag?* Svartalternativen framgår av tabellen. Antal svarande var 1 636–1 682.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2023.

Den svenska opinionen kring euro har sedan finanskrisen 2008 varit ett tema där det funnits få politiska poäng att hämta. Bland de svenska riksdagspartierna är det enbart Liberalerna som aktivt har drivit kampanj för euron, men även denna kampanj har varit lågintensiv. Ett tydligt skifte har dock skett under de senaste åren. Sedan 2021 har andelen som anser att det är ett bra förslag att införa euro i Sverige närmast dubblerats från 16 till 30 procent. Andelen som anser det vara ett dåligt förslag har även sjunkit från toppnoteringen 2012 på 75 procent till att vara enbart 43 procent under 2023. Inte sedan 2009 har opinionen för euro varit så pass stor i Sverige. Opinionsmätningar gjorda av EU-kommissionen via Eurobarometer har visserligen visat på att en majoritet är för att införa euro i Sverige (Europaportalen, 2023b). Ett antal metodologiska skillnader finns dock mellan dessa undersökningar och de undersökningar SOM-institutet genomför. Statistiska centralbyrån (2023) visar siffror som mer ligger i linje med SOM-undersökningarna och den rådande visdomen bör nog snarast vara att Nej-sidan är fortsatt signifikant större än Ja-sidan trots de senaste årens ökningar.

De exakta anledningarna bakom det ökade stödet för att införa euro i Sverige är säkerligen flertaliga och komplicerade. Tydligt är dock att uppsvinget i stödet har sammanfallit med höga räntesatser och en svag krona i spåren av Rysslands invasion av Ukraina. Riksbankens svårigheter med att bekämpa just inflationen har kopplats till den svaga kronan, något befolkningen har fått känna av inom en rad antal faktorer så som dyrare semestrar och dyrare import, vilket slår mot företagen. Ett införande riskerar att orsaka nya typer av problem kopplade till penningpolitik, men i den rådande debatten har euron allt mer kommit att symbolisera en lösning på de stabilitetsproblem som kan drabba en liten ekonomi som Sverige i frågor om penningpolitik och valutakurser.

Figur 3 Inställning till att införa euro i Sverige, 1995–2023 (procent)

Kommentar: Frågan löd *Vad anser du om följande politiska förslag?* Svartalternativen löd *Mycket bra förslag, Ganska bra förslag, Varken bra eller dåligt förslag, Ganska dåligt förslag* samt *Mycket dåligt förslag*. I figuren redovisas mycket/ganska bra förslag som *Bra förslag* och mycket/ganska dåligt förslag som *Dåligt förslag*. Procentbasen utgörs av dem som besvarat frågan. Antal svarande år 2023 var 1 682.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1995–2023.

Motståndet mot att införa euro som valuta i Sverige har under 2020-talet successivt minskat i samtliga samhällsgrupper, oavsett kön, ålder, inkomst, vänsterhögposition, partisympati, bedömning av egen ekonomi och allmän inställning till EU (tabell 2). Det råder dock fortfarande skillnader grupperna sinsemellan. Minst kritiska, och således mest positiva är män, personer över 50 år, höginkomsttagare, personer som uppger att de klarar sig mycket bra på hushållets nuvarande inkomst, grupper till höger på den ideologiska vänsterhögerskalan samt sympatisörer till Liberalerna respektive Moderaterna. Bland dessa varierar andelen som stödjer förslaget om att införa euro mellan 34–49 procent. Därtill kommer gruppen som är mycket positivt inställd till EU, i vilken 55 procent anser att förslaget är bra.

Även om den kritiska inställningen till euron har mildrats under 2020-talet är det fortfarande en bit kvar till den nivå som rådde då andelen förespråkare och andelen motståndare senast var jämnstora, år 2009. Att stödet har ökat så pass jämt i olika samhällsgrupper är dock av intresse. Här kan noteras såväl att andelen av Sverigedemokraternas sympatisörer som är för förslaget har dubblerats på ett år, att ökningen över det ideologiska spektrumet är jämn trots att de klart till höger har ett sjunkande omdöme om inställningen till EU rent generellt och att synen på den egna ekonomiska situationen inte verkar ha en signifikant effekt kring åsikter om införandet av euron. Detta pekar ytterligare på att motiven till att införa euro troligtvis är mångfacetterade och skulle behöva analyseras i mer detalj, för att förstå de exakta anledningarna bakom det ökade stödet för valutan.

Tabell 2 Stöd för att införa euro i Sverige, 2022–2023 (procent)

	Andel bra förslag 2023 (förändring 2022–2023)		Andel bra förslag 2023 (förändring 2022–2023)
Samtliga			
Kön		Boendeform	
Kvinnor	23 (+11)	Villa/radhus	29 (+12)
Män	37 (+18)	Lägenhet/flerbostadshus	32 (+19)
Ålder		Annat boende	26 (+9)
16–29 år	24 (+14)	Vänster-högerposition	
30–49 år	26 (+12)	Klart till vänster	20 (+14)
50–64 år	34 (+14)	Något till vänster	29 (+15)
65–90 år	33 (+16)	Varken till vä eller hö	27 (+13)
Egen månadsinkomst		Något till höger	37 (+13)
Max 24 999 kr	26 (+13)	Klart till höger	34 (+13)
25 000–44 999 kr	28 (+13)	Partisympati	
Minst 45 000 kr	39 (+17)	Vänsterpartiet	15 (+10)
Hushållsinkomst		Socialdemokraterna	29 (+16)
Låg	28 (+15)	Miljöpartiet	29 (+15)
Medel	28 (+14)	Centerpartiet	30 (+12)
Hög	34 (+15)	Liberalerna	49 (+27)
Förändring egen ekonomi 12 mån		Moderaterna	40 (+17)
Förbättrats	29 (+12)	Kristdemokraterna	(30) (+2)
Oförändrad	31 (+17)	Sverigedemokraterna	26 (+13)
Försämrats	30 (+13)	Inställning till EU	
Klarar sig på nuvarande inkomst		Mycket positiv	55 (+23)
Mycket bra	35 (+19)	Ganska positiv	37 (+19)
Ganska bra	29 (+13)	Varken positiv/negativ	21 (+10)
Varken bra/dåligt	22 (+6)	Ganska negativ	16 (+10)
Ganska/mycket dåligt	30 (+16)	Mycket negativ	10 (+6)

Kommentar: Frågan löd *Vad anser du om följande politiska förslag? – Sverige bör införa euro som valuta.* Svarsalternativen löd *Mycket bra förslag, Ganska bra förslag, Varken bra eller dåligt förslag, Ganska dåligt förslag* samt *Mycket dåligt förslag*. Tabellen redovisar andel mycket/bra förslag. Procentbasen utgörs av dem som besvarat frågan. Minsta antal svarande var 75 (sympatisörer till KD) år 2022 och 37 (sympatisörer till KD) samt 74 (sympatisörer till C respektive till L) år 2023.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2022–2023.

Varierande kännedom om EU:s politiska ledare

Studier har visat att svenska väljare generellt har låg kännedom om de personer som kandiderar eller innehar förtroendeuppdrag för politiska partier, i synnerhet på lokal och regional nivå men också på EU-nivå (Oleskog Tryggvason m.fl., 2021). Mot bakgrund av det stundande Europaparlamentsvalet och föregående års svenska ordförandeskap för EU:s ministerråd under första halvåret 2023, fokuserar denna

avslutande del av kapitlet på hur väl den svenska allmänheten känner till några av de högst uppsatta ledarna inom EU samt hur populära, eller impopulära, dessa är.

Kännedoms- och popularitetsbedömningar av ledande politiker inom EU har tidigare studerats år 2000 och 2011, då tillsammans med politiska ledare från några av världens mäktigaste länder (Oleskog Tryggvason m.fl., 2021). Skalan¹ som använts vid mätningarna har varit normerad mellan -50 och +50, där -50 innebär att den omfrågade personen är starkt ogillad medan +50 omvänt innebär att personen är starkt gillad. Därtill har alternativet ”Personen är okänd för mig” erbjudits. När frågan ställdes år 2000 omfrågades dåvarande Europeiska kommissionens ordförande Romano Prodi. Drygt 10 år senare, 2011, gällde frågan Catherine Ashton, förste vice ordförande för EU-kommissionen tillika Europeiska unionens höga representant för utrikes- och säkerhetsfrågor, samt Herman Van Rompuy, Europeiska rådets ordförande. I 2023 års undersökning ingick EU-kommissionens ordförande Ursula von der Leyen, Europeiska rådets ordförande Charles Michel samt Europeiska centralbankens (UCB) chef Christine Lagarde.

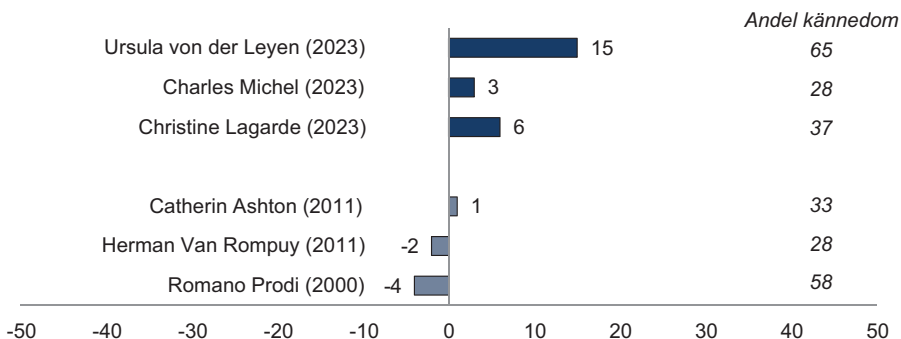
Jämfört med internationella ledare har EU-ledare generellt lyst en tillvaro mer bakom kulisserna. Som jämförelse kan nämnas att 93 procent år 2011 hade kännedom om USA:s dåvarande president Barack Obama medan 33 procent kände till EU-kommissionens vice ordförande Catherine Ashton och 28 procent Europeiska rådets ordförande Herman Van Rompuy. Visserligen var Romani Prodi, ordförande för Europeiska kommissionen 2000, på sin tid något mer känd men hans person och gärning väckte inga större känslor.

Av 2023 års ledande EU-politiker är EU-kommissionens innevarande ordförande Ursula von der Leyen mest välkänd. 65 procent uppger sig känna till henne, en andel som är nästan dubbelt så stor som för Charles Michels (28 procent) och Christine Lagardes (37 procent). Sett till EU-ledarnas popularitet ligger von der Leyen på +15, Lagarde på +6 och Michel på +3. Det är långt ifrån den popularitet som sågs för Barack Obama år 2011 (+23), men också långt från den ofta negativa bedömning som kännetecknar svenska partiledares popularitet (jämför Oleskog Tryggvason m.fl., 2021). Hösten 2023 var exempelvis Ulf Kristerssons (M) popularitetsmått -4, Johan Pehrsons (L) -9 och Ebba Buschs (KD) -16 (Svenska trender, 2024).

I jämförelse med tidigare (och samtida) ledare inom EU har Ursula von der Leyen fått en mer framträdande roll i den internationella politiken. Delvis som en självvald politisk strategi, men också som en framtvängad position i spåren av Coronapandemin, Rysslands invasion av Ukraina och konflikten i Gaza. Samtliga av dessa faktorer, i samspel med att von der Leyens kommission valt att ta en ledande roll inom allt fler stora politikområden så som miljö och invandring (Müller & Tömmel, 2022) har gjort att en betydligt större andel av svenskarna nu känner till vem som är kommissionens president jämfört med hennes företrädare, men också att kännedomen om von der Leyen är betydligt högre än för de andra ledare inom EU hon är samtida med (figur 4). Hanteringen av stora kriser under von der Leyens kommission skiljer sig klart från tidigare kommissioner. I samband med

eurokrisen under tidigt 2010-tal skedde exempelvis överläggningar och utarbetning av krispaket inom en mycket liten krets av finansministrar och regeringschefer. I medierna målades bilden av att Tysklands dåvarande kansler Angela Merkel och Frankrikes dåvarande president Nicolas Sarkozy hade större bestämmanderätt än de parlamentariska EU-organen (Holmberg, 2012).

Figur 4 Ledande EU-politikernas popularitet och välkändhet, 2000, 2011 och 2023 (procent)

Kommentar: Frågan löd *Var skulle du placera några av de ledande politikerna inom EU på följande skala?* Svarsskalan var 11-gradig och gick från -5 (ogillar starkt) till +5 (gillar starkt), med 0 som mittpunkt. I figuren är skalan normerad mellan -50 och +50. Det var även möjligt att svara *Personen är okänd för mig*. Kännedom redovisas till höger i figuren. Antal svar 2023 var 1 675.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2000, 2011 och 2023.

Det råder tydliga skillnader i olika samhällsgruppers kännedom om och bedömning av de tre EU-ledarna. Män uppger genomgående högre kännedom än kvinnor, ett förhållande som även gäller mellan äldre och yngre (tabell 3). Åtta av tio 65–90-åringar respektive var tredje 16–29-åring känner till EU-kommissionens ordförande Ursula von der Leyen. Äldre har också en mer positiv bild av von der Leyen (+21) än yngre (+3). Likaså har grupper som står ideologiskt till höger större kännedom om von der Leyen än grupper till vänster, ett förhållande som även gäller ECB-chefen Christine Lagarde. Lagarde når också högre popularitet på högerkanten (+15) än på vänsterkanten (-5), ett mönster som däremot inte ses för von der Leyen.

Andra faktorer som spelar roll är graden av politiskt intresse, nyhetskonsumtion samt allmän inställning till EU. Personer med ett stort intresse för politik uppvisar klart större kännedom om de tre EU-topparna och gör en mer positiv bedömning än personer som saknar politiskt intresse. Detsamma gäller för personer som regelbundet tar del av nyheter. Utfallet, som är förväntat, återkommer när hänsyn tas till den allmänna inställningen till EU: personer som är positiva till unionen har generellt större kännedom om von der Leyen, Michel och Lagarde, och gör också en mer positiv bedömning. Det senare gäller framför allt de båda kvinnliga ledarna.

Tabell 3 Ledande EU-politikers popularitet och välkändhet, efter kön, ålder, vänster-högeridentifikation, politiskt intresse och inställning till EU, 2023 (procent)

	Ursula von der Leyen		Charles Michel		Christine Lagarde	
	Popu- laritet	Andel kännedom	Popu- laritet	Andel kännedom	Popu- laritet	Andel kännedom
Kön						
Kvinnor	+17	59	+2	25	+7	32
Män	+12	72	+3	32	+6	42
Ålder						
16–29 år	+3	32	(+4)	20	+3	19
30–49 år	+9	57	+3	24	+5	30
50–64 år	+12	67	+1	29	+5	38
65–90 år	+21	82	+4	34	+9	49
Vänster-högerideologi						
Klart till vänster	+11	59	+0	28	-5	29
Något till vänster	+16	67	+4	27	+5	39
Varken vänster/höger	+12	57	+2	29	+5	35
Något till höger	+16	68	+3	25	+9	36
Klart till höger	+17	75	+3	33	+15	47
Politiskt intresse						
Mycket intresserad	+14	90	+5	51	+8	58
Ganska intresserad	+18	71	+3	29	+8	42
Inte särskilt/Inte alls intresserad	+9	44	-1	16	+0	20
Nyhetskonsumtion						
3–7 dagar/vecka	+16	69	+3	30	+7	39
Mer sällan än 3 dagar/vecka	+2	31	+2	16	+4	18
Inställning till EU						
Mycket/ganska positiv	+21	71	+7	60	+11	41
Varken positiv/negativ	+11	57	-2	26	+1	31
Mycket/ganska negativ	-5	60	-5	29	-7	32

Kommentar: Frågan löd *Var skulle du placera några av de ledande politikerna inom EU på följande skala?* Svarsskalan var 11-gradig och gick från -5 (ogillar starkt) till +5 (gillar starkt), med 0 som mittpunkt. I figuren är skalan normerad mellan -50 och +50. Det var även möjligt att svara *Personen är okänd för mig*. Frågan om inställning till EU löd *Allmänt sett, vilken är din inställning till EU?* med svarsalternativen *Mycket positiv, Ganska positiv, Varken positiv eller negativ, Ganska negativ, Mycket negativ* samt *Ingen uppfattning*. I tabellen är de båda positiva respektive de båda negativa svarsalternativen sammanslagna. Siffror inom parentes anger att antalet svarspersoner är lågt och att resultatet bör tolkas med försiktighet. Lägst antal svar var 37 (kännedom om och bedömning av Charles Michel bland 16–29-åringar).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2023.

Trots en större kännedom för von der Leyen är det för etablissemangen inom EU oroväckande att så pass många av svenskarna inte känner till dem som leder de olika institutionerna. I en tid när EU fått en mer och mer framträdande roll i sin påverkan på den svenska politiken ökar vikten av att befolkningen vet vem det är som fattar de beslut som berör Sverige och med vilket mandat de är valda, för att därmed kunna skapa sig en bättre uppfattning om tankar kring ansvarsutkrävande och agerande vid vallokalen. Von der Leyen har här kommit en god bit på vägen, men mycket finns kvar att göra för att EU ska kunna hävda tydlig politisk legitimitet och demokratisk transparens.

Europeiska unionen och dess företrädare – det populära enigmat

Det är tydligt att den som av ett eller annat skäl ämnar göra politisk karriär på att kämpa emot EU och det svenska medlemskapet i unionen står inför betydande utmaningar givet hur opinionen ser ut idag. Svenskarnas stöd för EU ligger, trots en viss minskning mellan 2022 och 2023, kvar på historiskt höga nivåer. Samtidigt rör sig unionen mot en rad utmaningar, en kommission som under den senaste mandatperioden har varit allt mer expansiv sett till sina befogenheter på ett antal politikområden har under det senaste året stött på ett ökat motstånd från olika samhällsgrupper. De högerpopulistiska partierna växer sig allt större och förväntas vinna många nya mandat under valet till parlamentet i juni. Vilken väg Sverige kommer att ta i relation till EU under kommande år är i nuläget svårt att sia om.

Det motstånd som Sverige har uppvisat i relation till att ge EU mer makt på bland annat det finanspolitiska området står i någon mån i kontrast till den ökande andelen av svenskarna som vill införa euro som valuta i Sverige. Huruvida denna opinion enbart är flyktig och en konsekvens av (potentiellt) tillfälliga höga räntor och en svag kronkurs återstår att se.

Kommissionens ordförande, Ursula von der Leyen, har under de senaste åren blivit den tydligaste galjonsfiguren sett till ett EU som tar sig utökade befogenheter på ett antal politikområden. I sin roll har von der Leyen kommit att ta ett utrymme i det offentliga som tidigare företrädare för EU enbart har kunnat drömma om, vilket speglar sig i de relativt höga kännedomssiffror hon åtnjuter. För andra ledare inom EU ser det dystrare ut på detta område och det råder en tydlig avsaknad av koppling mellan unionens företrädare och vad befolkningen i Sverige känner till om dem som personer och det politiska hantverk de bedriver. Som ett exempel på detta visade en undersökning att enbart 7 procent av svenskarna vet när det är val och enbart 40 procent vet om att det ens är ett stundande val under 2024 (Dagens Nyheter, 2024). Mycket finns kvar för EU, dess ledare och institutioner att göra. Ska unionen lyckas behålla sin höga popularitet och kunna hävda demokratisk legitimitet behöver kännedomen, kunskapen och transparensen kring EU öka rejält i det svenska samhället.

Not

- ¹ Svarsskalan som erbjöds i enkäten var 11-gradig, från -5 (ogillar starkt) till +5 (gillar starkt). För att underlätta jämförelsen och undvika decimaltal har skalan multiplicerats med 10.

Referenser

- Altinget (2024). Frustrerade EU-ledare frestas att låta Orbán smaka på sin egen medicin. Publicerad 2024-02-01.
<https://www.altinget.se/eu/artikel/frustrerade-eu-ledare-frestas-att-laata-orban-smaka-paa-sin-egen-medicin> [Hämtad 2024-03-06]
- Baker, W.D., & Oneal, J.R. (2001). Patriotism or Opinion Leadership? The Nature and Origins of the "Rally" Round the Flag" Effect. *Journal of Conflict Resolution*, 45(5), 661–687.
- Dagens Nyheter (2024). EU-val? Sex av tio vet inte att det äger rum i år. Publicerad 2024-01-15.
<https://www.dn.se/sverige/eu-val-sex-av-tio-vet-inte-att-det-ager-rum-i-ar/> [Hämtad 2024-03-07]
- Eurobarometer (2019). *Closer to the citizens, closer to the ballot*. Spring Eurobarometer 2019. Eurobarometer Survey 01.1 of the European Parliament. A public Opinion Monitoring Study.
<http://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/be-heard/eurobarometer/2019/closer-to-the-citizens-closer-to-the-ballot/report/en-eurobarometer-2019.pdf> [Hämtad 2024-02-29]
- Eurobarometer (2022). *Standard Eurobarometer 97: Public opinion in the European Union*. Summer 2022. European Commission. Directorate-General for Communication.
<https://webgate.ec.europa.eu/ebsm/api/public/deliverable/download?doc=true&deliverableId=84578> [Hämtad 2024-02-29]
- Eurobarometer (2023a). *Standard Eurobarometer 98 – Winter 2022–2023*. European Commission. Directorate-General for Communication.
<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2872> [Hämtad 2024-02-29]
- Eurobarometer (2023b). *Standard Eurobarometer 99 – Spring 2023*. European Commission. Directorate-General for Communication.
<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3052> [Hämtad 2024-02-29]
- Euronews (2024). Right-wing populists could gain control of EU Parliament for first time as voters swing right: study. Publicerad 2024-01-24.
<https://www.euronews.com/my-europe/2024/01/24/right-wing-populists-could-gain-control-of-eu-parliament-for-first-time-as-voters-swing-ri> [Hämtad 2024-03-6]

- Europaparlamentet (2019). Europeiska valresultat 2019. Valdeltagande per år. <https://www.europarl.europa.eu/election-results-2019/sv/valdeltagande/> [Hämtad 2024-03-06]
- Europaportalen (2023a). Svenskar näst piggast på att rösta i EU-valet. Publicerad 2023-12-07. <https://www.europaportalen.se/2023/12/svenskarna-nast-piggast-att-rosta-i-eu-valet> [Hämtad 2024-03-06]
- Europaportalen (2023b). EU-undersökning: Majoritet svenskar för euron. Publicerad 2023-07-03. <https://www.europaportalen.se/2023/07/eu-undersokning-majoritet-svenskar-euron> [Hämtad 2024-03-06]
- European Commission (2022). Eurobarometer: Trust in the EU on the rise, amid strong support for the EU's response to Russia invasion of Ukraine and energy policies.
- European Commission (2023a). Eurobarometer: Europeans show strong support for the EU energy policy and for EU's response to Russia's invasion of Ukraine and more optimism regarding economy.
- European Commission (2023b). Annex. Standard Eurobarometer 99 – Spring 2023. <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/attachment/875642/Standard%20Eurobarometer%2099%20-%20Annex.pdf> [Hämtad 2024-02-29]
- European Council (2024). Digital taxation. Senast reviderad 2024-01-03. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/digital-taxation/> [Hämtad 2024-03-06]
- Fagan, M., & Gubbala, S. (2022). Positive views of European Union reach new highs in many countries. <https://www.pewresearch.org/short-reads/2022/10/13/positive-views-of-european-union-reach-new-highs-in-many-countries/> [Hämtad 2024-02-29]
- Fligstein, N., Polyakova, A., & Sandholtz, W. (2012). European integration, nationalism and European identity. *Journal of Common Market Studies*, 50(1), 106–122.
- Fägersten, B. (2017). Sverige, EU och Brexit – effekter, vändor och vägval. *Skandinavisk Tidskrift för Internationala Studier*, 75(2), 131–141.
- Gehring, K. (2022). Can external threats foster a European union identity? Evidence from Russia's invasion of Ukraine. *The Economic Journal*, 132(644), 1489–1516.
- Hetherington, M.J., & Nelson, M. (2003). Anatomy of a Rally Effect: George W. Bush and the War on Terrorism. *PS: Political Science and Politics*, 36(1), 37–42.
- Holmberg, S. (2012). Försvagat opinionsstöd för EU också i Sverige. I L. Weibull, H. Oscarsson & A. Bergström (Red.), *I framtidens skugga*. SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Johansson, B., Hopmann, D.N., & Shehata, A. (2021). When the Rally-around-the-Flag Effect Disappears, or: When the COVID-19 Pandemic Becomes "Normalized". *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 31(sup1), 321–334.

- Johansson, M., Lindahl, R., & Naurin, D. (2019). Samarbete och inflytande i EU:s ministerråd (2019:6epa). SIEPS.
- Johansson, M., Larsson, O., Lindahl, R., & Naurin, D. (2023). Cooperation in the Council of the EU: Explaining network relations among member states (2023:15epa). SIEPS.
- Kritzinger, S., Foucault, M., Lachat, R., Partheymüller, J., Plescia, C., & Brouard, S. (2021). 'Rally Round the Flag': The COVID-19 Crisis and Trust in the National Government. *West European Politics*, 44(5–6), 1205–1231.
- Müller, H., & Tömmel, I. (2022). Strategic Leadership: Ursula von der Leyen as President of the European Commission. I H. Müller & I. Tömmel (Red.), *Women and Leadership in the European Union*. Oxford Academic.
- Oleskog Tryggvason, P., Oscarsson, H., & Wessman, F. (2021). Ledare vi gillar och ogillar. I U. Andersson, A. Carlander, M. Grusell, & P. Öhberg (Red.), *Ingen anledning till oro (?)*. SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Pew Research Center (2023). People broadly view the EU favorably, both in member states and elsewhere.
<https://www.pewresearch.org/short-reads/2023/10/24/people-broadly-view-the-eu-favorably-both-in-member-states-and-elsewhere/> [Hämtad 2024-02-29]
- Politico (2023). Mounting discontent augurs badly for EU Green Deal. Publicerad 2023-09-26.
<https://www.politico.eu/article/discontent-eu-green-deal-climate-change-backlash/> [Hämtad 2024-03-06]
- Politico (2024). How the far right aims to ride farmers' outrage to power in Europe. Publicerad 2024-01-26.
<https://www.politico.eu/article/france-far-right-farmers-outrage-power-europe-eu-election-agriculture/> [Hämtad 2024-03-06]
- Reuters (2023). EU attempt to tax polluting aviation fuel hits impasse. Publicerad 2023-08-02.
<https://www.reuters.com/sustainability/eu-attempt-tax-polluting-aviation-fuel-hits-impasse-2023-08-02/> [Hämtad 2024-03-06]
- Reuters (2024). Farmers protest across Europe, press ministers to act. Publicerad 2024-02-26.
<https://www.reuters.com/world/europe/protesting-farmers-jam-brussels-withtractors-ministers-meet-2024-02-26/> [Hämtad 2024-03-06]
- Schimmelfennig, F., Leuffen, D., & Rittberger, B. (2015). The European Union as a system of differentiated integration: interdependence, politicization and differentiation. *Journal of European Public Policy*, 22(6), 764–782.
- Statistiska centralbyrån (2023). EMU/eurosympatier 1997–2023.
<https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/demokrati/partisympatier/partisympatiundersokningen-psu/pong/tabell-och-diagram/eu--emu-och-nato-sympatier/emu-eurosympatier/> [Hämtad 2024-03-06]

- Steiner, N., Berlinschi, R., Farvaque, E., Fidrmuc, P. H., Mihailov, A., Neugart, M., & Stanek, P. (2023). Rallying around the EU flag: Russia's invasion of Ukraine and attitudes toward European integration. *Journal of Common Market Studies*, 61(2), 283–301.
- Svenska trender (2024). *Svenska trender 1986–2023*. SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Valmyndigheten (2024). Anmälda partier – Val till Europaparlamentet. <https://data.val.se/euval2024/partier/anmalda> [Hämtad 2024-03-06]
- Weissenbilder, M., & Andersson, U. (2022). Ideologiska skiljelinjer i stödet för EU. I U. Andersson, H. Oscarsson, B. Rönnerstrand & N. Theorin (Red.), *Du sköra nya värld*. SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Weissenbilder, M., Andersson, U., & Öhberg, P. (2023). Nu när opinionen omfamnar EU. Är det dags för ett Europas förenta stater? I U. Andersson, P. Öhberg, A. Carlander, J. Martinsson, & N. Theorin (Red.), *Ovisshetens tid*. SOM-institutet vid Göteborgs universitet.